

REFLECȚII ASUPRA RĂSPUNDERII CONSTITUȚIONALE A JUDECĂTORILOR

Cozma Daniela - consilier juridic în cadrul Inspecției Judiciare din România

Articolul cuprinde un studiu succint asupra problemei răspunderii constituționale a judecătorilor. Accentul se pune în special pe delimitarea răspunderii constituționale de răspunderea disciplinară a judecătorului. În acest sens se invocă și problema răspunderii membrilor Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: judecător, răspundere, răspundere constituțională, răspundere disciplinară, eliberare din funcție, incompatibilitate.

Статья включает в себя краткое исследование вопроса конституционной ответственности судей. Акцент ставится на разграничении конституционной ответственности от дисциплинарной ответственности судьи. В этом смысле рассматривается и вопрос об ответственности членов Конституционного суда Молдовы.

Ключевые слова: судья, ответственность, конституционная ответственность, дисциплинарная ответственность, увольнение, несовместимость.

Article includes a brief study on the issue of constitutional responsibility of judges. Emphasis is placed in particular on the delimitation of the constitutional responsibility of judges and its disciplinary responsibility. In this regard, is invoked and the issue of constitutional responsibility of members of the Constitutional Court of Moldova.

Keywords: Judge, liability, constitutional responsibility, disciplinary, dismissal, incompatibility.

În cadrul unui stat de drept, în care rolul central în asigurarea ordinii îi revine Constituției ca Lege Fundamentală, răspunderea pentru încălcarea acesteia desigur, capătă valențe deosebite. În acest sens, doctrina contemporană a fundamentat și conturat destul de clar o nouă formă de răspundere juridică – *răspunderea constituțională*, care intervine în cazul încălcării normelor constituționale. Cu regret, la moment subiectul dat este destul de puțin dezvoltat în literatura de specialitate din România și Republica Moldova. Pe cale de consecință, nici problema răspunderii constituționale a judecătorilor nu s-a bucurat de atenția cuvenită din partea doctinarilor, moment ce ne-a motivat să demarăm un studiu în acest sens.

Înainte de a ne referi nemijlocit la instituția răspunderii constituționale a judecătorilor, considerăm important de a reitera unele momente referitoare la însăși instituția răspunderii constituționale.

Astfel, în prezent, practic este general recunoscut că răspunderea constituțională este prevăzută de normele dreptului constituțional și survine pentru încălcarea acestora [16, p. 18]. Aceasta este o particularitate importantă a răspunderii constituționale, întrucât dreptul constituțional reprezintă fundamentul ce sistematizează toate ramurile sistemului de drept al statului.

Printre cele mai importante particularități ale acestei forme de răspundere, vom preciza următoarele [9, p. 39; 8, p. 47]:

- nu are nici caracter material, nici represiv;
- dacă cetățeanul nu este funcționar public, atunci asupra acestuia ea nu se extinde (cu unele excepții argumentate în literatura de specialitate rusă [17, p. 28; 12, p. 64; 10, p. 238-239]);
- este orientată în principal spre protecția Constituției;
- sancțiunile constituționale trebuie să fie consacrate în Constituție sau în alte izvoare ale dreptului constituțional;
- temeiul survenirii rezidă în încălcarea normelor Constituției, denumită generic – delict constituțional.

Dincolo de aceste particularități, trebuie subliniat că în cadrul unui stat de drept, democratic, o asemenea formă de răspundere reprezintă o garanție reală împotriva abuzului de putere.

Așadar, răspunderea juridică constituțională survine pentru violarea normelor juridice constituționale, altfel spus pentru comiterea *delictelor constituționale* – fapte (acțiuni sau inacțiuni) ilegale comise de către subiecții raporturilor juridice constituționale, care atentează asupra valorilor sociale protejate de către Constituție [7, p. 24].

Referitor la subiecții acestei forme de răspundere precizăm că în literatura de specialitate pot fi atestate mai multe idei în acest sens. Bunăoară, într-o opinie se consideră că subiectul răspunderii constituționale (subiectul pasiv) este participantul la raporturile juridice constituționale, căruia potrivit normelor constituționale îi revine obligația de a răspunde pentru comportamentul său în sfera juridico-constituțională, asigurată de posibilitatea aplicării sancțiunilor constituționale [10, p. 107].

Într-o altă viziune, subiecții răspunderii constituționale sunt subiecții raporturilor juridice constituționale susceptibili și obligați să răspundă pentru comportamentul lor, iar în cazul comiterii unui delict constituțional să suporte unele consecințe negative, inclusiv un prejudiciu sau alte restrângeri legale, asigurate de posibilitatea aplicării față de ei a măsurilor de influență statală, inclusiv constrângerea [15, p. 398].

Din considerentele enunțate, cercetătorii susțin că concomitent cu șeful statului, parlamentul, guvernul, cu deputații și miniștrii, membrii comi-

siilor electorale, autoritățile administrației publice locale și partidele politice, subiecți ai răspunderii constituționale pot fi și *judecătorii* [4, p. 6].

Ideea evident este confirmată de faptul că la baza statutului juridic al judecătorilor stau normele constituționale (în concret, art. 114-123 din *Constituția Republicii Moldova* [2] și art. 124-130 din *Constituția României* [3]), ceea ce denotă că judecătorii reprezintă un subiect de importanță constituțională [16, p. 186], moment caracteristic practic majorității statelor lumii.

Deci, anume în Constituția statului sunt stabilite cele mai importante cerințe față de judecători și ordinea de numire a acestora, este garantată independența lor, inviolabilitatea și inamovibilitatea lor, ceea ce asigură în mare parte independența însăși a puterii judecătorești în cadrul sistemului de stat și servește drept un temei destul de important pentru recunoașterea judecătorilor ca fiind subiecți ai raporturilor de drept constituțional.

Vorbind nemijlocit despre răspunderea constituțională a judecătorilor, este semnificativ de accentuat pentru început câteva momente: în primul rând, răspunderea constituie un element component al statutului juridic al judecătorului; în al doilea rând, legislația în vigoare pune accentul în cea mai mare parte pe răspunderea disciplinară a judecătorilor; în al treilea rând, răspunderea constituțională a judecătorilor *de iure* nu este consacrată, deși *de facto* poate fi atestată și dedusă din normele juridice în materie.

În marea majoritate a studiilor consacrate răspunderii judecătorilor, se menționează că una din măsurile de răspundere constituțională este eliberarea din funcție a acestuia [14, p. 260]. Desigur, o semnificație deosebită în acest caz o au temeiurile în baza cărora ar putea fi aplicată o astfel de măsură.

Înainte de a referi la acestea, ținem să reiterăm succint restricțiile de serviciu impuse judecătorului din Republica Moldova, reglementate în art. 8 din *Legea cu privire la statutul judecătorului* [6]. Astfel, potrivit acestuia, judecătorul nu poate:

- a) să ocupe orice altă funcție publică sau privată, cu excepția activității didactice și științifice;
- b) să fie deputat în Parlament sau consilier în autoritatea administrației publice locale;

c) să facă parte din partide sau să desfășoare activități cu caracter politic, inclusiv pe perioada detașării din funcție;

d) să desfășoare activitate de întreprinzător;

e) să dea consultații scrise sau verbale în probleme litigioase;

f) să efectueze orice activitate legată de îndeplinirea atribuțiilor de serviciu în cazuri care presupun existența unui conflict între interesele lui și interesul public de înfăptuire a justiției, cu excepția cazurilor când conflictul de interese a fost adus, în scris, la cunoștința președintelui instanței sau, după caz, a fost comunicat Consiliului Superior al Magistraturii.

În același timp, judecătorul poate colabora la publicații de specialitate cu caracter literar, științific sau social, ori la emisiuni audiovizuale, fiindu-i interzis ca în studiile, articolele și intervențiile sale să se pronunțe cu privire la problemele curente de politică internă.

Judecătorul nu este în drept să prezinte reprezentanților mass-mediei informații despre cauzele aflate în procedură de examinare în instanța judecătorească decât prin intermediul persoanei responsabile pentru relațiile cu mass-media.

Judecătorul care a fost ales în funcția de Președinte al Republicii Moldova, a fost ales deputat în Parlament, consilier în autoritatea administrației publice locale sau a fost numit membru al Guvernului, în termen de 30 de zile de la data validării/acceptării mandatului, depune cerere de demisie în condițiile art. 26. În cazul în care judecătorul nu depune cerere de demisie, după expirarea termenului de 30 de zile acesta este *eliberat de drept* din funcția de judecător.

Din prevederile legale expuse se desprinde destul de clar faptul că judecătorului îi este impus cu strictețe un regim de incompatibilitate, nerespectarea căruia putând atrage eventual răspunderea acestuia.

O importanță distinctă în context prezintă și obligațiile judecătorului reglementate în art. 15 din aceeași Lege, conform căreia judecătorii trebuie:

a) să fie imparțiali;

b) să asigure apărarea drepturilor și libertăților persoanelor, onoarei și demnității acestora;

c) să respecte întocmai cerințele legii la înfăptuirea justiției și să asigure interpretarea și aplicarea uniformă a legislației;

d) să se abțină de la fapte care dăunează intereselor serviciului și prestigiului justiției, care compromit cinstea și demnitatea de judecător, provoacă îndoieli față de obiectivitatea lor;

e) să respecte prevederile Codului de etică al judecătorului;

f) să nu divulge secretul deliberării, informațiile obținute în ședință închisă, precum și datele urmăririi penale;

g) să depună declarația cu privire la venituri și proprietate;

h) să depună declarația de interese personale;

i) să-și verifice starea de sănătate în condițiile prevăzute la art. 6¹.

De asemenea, judecătorii sînt obligați să informeze imediat președintele instanței judecătorești și Consiliul Superior al Magistraturii despre orice tentativă de a fi influențați în procesul de examinare a cauzelor.

O altă obligație importantă a judecătorilor este cea de depunere a jurământului. În acest sens, art. 12 stabilește: (1) Înainte de a începe să-și exercite funcția, judecătorul este obligat să depună următorul jurământ: „Jur să respect Constituția și legile țării, drepturile și libertățile omului, să-mi îndeplinesc cu onoare, conștiință și fără părtinire atribuțiile ce-mi revin”.

În fine, neîndeplinirea de către judecător a obligațiilor sale atrage răspunderea prevăzută de lege. În acest sens, art. 21 stabilește că judecătorii poartă răspundere disciplinară pentru încălcarea obligațiilor prevăzute la art. 15, pentru comportamentul care dăunează intereselor serviciului și prestigiului justiției, precum și pentru alte abateri disciplinare specificate la art. 22. Potrivit acestui articol sunt calificate ca abateri disciplinare următoarele fapte:

a) încălcarea obligației de imparțialitate;

b) aplicarea neuniformă a legislației, intenționat sau din neglijență gravă, dacă acest fapt a fost constatat de instanța ierarhic superioară și a condus la casarea hotărârii defectuoase;

c) imixtiunea în activitatea altui judecător sau intervențiile de orice natură pe lângă autorități, instituții sau funcționari pentru soluționarea

unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei altfel decât în limitele prevederilor legale în vigoare;

d) nerespectarea secretului deliberării sau a confidențialității lucrărilor care au acest caracter;

e) activitățile publice cu caracter politic;

f) nerespectarea dispozițiilor privind distribuirea aleatorie a dosarelor;

f¹) încălcarea, din motive imputabile, a termenelor de examinare a cauzelor aflate în procedură sau încălcarea normelor imperative ale legislației;

g) încălcarea prevederilor legale referitoare la obligativitatea depunerii declarației cu privire la venituri și proprietate și declarației de interese personale;

h) refuzul nejustificat de a îndeplini o atribuție de serviciu;

h¹) încălcarea termenelor de redactare a hotărîrilor judecătorești și de transmitere a copiilor de pe acestea participanților la proces;

i) absențele nemotivate de la serviciu, întârzierea ori plecarea de la program;

j) atitudinea nedemnă, în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu, față de colegi, avocați, experți, martori sau alți participanți la proces;

k) încălcarea normelor Codului de etică al judecătorului;

l) nerespectarea de către președintele instanței a obligației de a raporta Consiliului Superior al Magistraturii abaterile disciplinare ale judecătorilor;

m) exploatarea poziției de judecător în scopul obținerii de foloase necuvenite;

n) încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilitățile și interdicțiile care îi privesc pe judecători;

o) expunerea în public a acordului sau a dezacordului cu hotărîrea colegilor în scopul imixtiunii în activitatea acestora.

În cazul comiterii unor asemenea abateri, judecătorului îi pot fi aplicate următoarele sancțiuni disciplinare (potrivit art. 23):

a) avertisment;

b) mustrare;

c) mustrare aspră;

e) eliberare din funcție;

f) eliberare din funcția de președinte sau vicepreședinte.

Eliberarea din funcție se aplică în cazul comiterii de către judecător a unei abateri disciplinare care dăunează intereselor serviciului și prestigiului justiției, în cazul comiterii repetate a abaterilor disciplinare specificate la art. 22, precum și în cazul în care, la evaluarea performanțelor, s-a stabilit necorespunderea lui evidentă funcției deținute.

Deși abaterile reiterate mai sus sunt calificate de legiuitor ca fiind de natură disciplinară, în doctrină totuși s-a expus opinia că o asemenea formă de răspundere (disciplinară) ar trebui exclusă și substituită cu răspunderea constituțională [11, p. 311-312], deoarece judecătorul este titularul puterii judecătorești și orice abatere a sa ar afecta imaginea acestei puteri în cadrul societății.

Evitînd o asemenea extremă, alți cercetători sunt de părerea că măsurile de contrîngere aplicate față de judecători trebuie grupate în două categorii. La prima categorie urmează a fi atribuite măsurile de răspundere disciplinară aplicate pentru a sancționa formele de încălcare clasică a disciplinei de muncă (absențele, încălcarea termenilor etc.), în timp ce a doua categorie ar îngloba măsurile de răspundere constituțională „la baza cărora ar sta încălcarea unor reguli și norme speciale, de natură etico-morale sau nerespectarea cerințelor speciale impuse judecătorilor ca titulari ai puterii publice” [13, p. 120-121]. În mod corespunzător, și sancțiunile disciplinare se consideră că ar trebui reduse la doar două: avertismentul și eliberarea din funcție [14, p. 261].

Susținînd justetea acestor raționamente, ținem să invocăm în context, unele idei expuse în literatura de specialitate prin care s-a argumentat răspunderea constituțională a judecătorilor – membri ai Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Astfel, deși legislația nu prevede expres o asemenea formă de răspundere, cercetătorii consideră că sunt destule temeiuri pentru a o recunoaște ca fiind ca atare [4, p. 6].

Potrivit art. 83 din *Codul jurisdicției constituționale* [1], judecătorii Curții poartă răspundere disciplinară pentru încălcarea culpabilă a prevederilor *Legii cu privire la Curtea Constituțională* și ale *Codului jurisdicției constituționale*. De aici se poate deduce o concluzie preliminară – judecătorii poartă răspundere juridică pentru încălcarea legislației constituționale.

În continuare, la alin. (6) se stabilește că Curtea Constituțională poate aplica judecătorilor, în funcție de gravitatea abaterii, următoarele sancțiuni disciplinare:

- avertisment;
- mustrare;
- ridicarea mandatului de judecător al Curții Constituționale.

În opinia cercetătorilor, este incorect faptul că pentru o abatere disciplinară (cît de gravă nu ar fi ea) să survină ridicarea mandatului de judecător al Curții Constituționale, considerată a fi una dintre cele mai importante autorități într-un stat de drept. Aceasta deoarece, prin esență, abaterea disciplinară constituie o abatere de la actele juridice de organizare interioară a unei instituții, o încălcare a unor raporturi de subordonare. Din acest punct de vedere, corect ar fi doar aplicarea avertismentului sau a mustrării [4, p. 6].

Mai mult, potrivit art. 84 alin. (1) al Codului, urmărirea disciplinară a judecătorului Curții poate fi pornită numai în temeiul unei sesizări, făcute în scris de autoritățile competente să numească judecători în Curtea Constituțională (adică de către Parlament, Președintele Republicii și Consiliul Superior al Magistraturii). Implicarea acestor autorități se consideră că accentuează o dată în plus statutul deosebit al judecătorilor Curții Constituționale, precum și procedura specială de atragere la răspundere constituțională a acestora [4, p. 6] în fața unor instanțe constituționale.

În același timp, art. 19 din *Legea cu privire la Curtea Constituțională* [5] prevede că mandatul judecătorului Curții Constituționale încetează prin ridicarea imunității judecătorului în caz de:

- imposibilitate a exercitării funcției de judecător din motive de sănătate timp îndelungat și neîntrerupt (mai mult de 4 luni);
- încălcare a jurământului și a obligațiilor funcției;
- condamnare de către instanța judecătorească pentru săvîrșirea unei infracțiuni;
- incompatibilitate.

Asupra ridicării imunității judecătorului și încetării exercitării funcției decide Curtea Constituțională. După cum se poate observa, este ridicolă situația în care, de exemplu, pentru încălcarea jurământului și a atribuțiilor funcționale (care, prin esență, sînt de natură constituțională),

să survină răspunderea disciplinară sub forma ridicării imunității. În opinia cercetătorilor este evidentă în acest caz calificarea juridică incorectă a faptelor și a situației în general [4, p. 6].

Un ultim argument în favoarea recunoașterii cazului studiat ca fiind o răspundere constituțională poate fi regăsit în art. 5 lit. e) și f) din *Codul jurisdicției constituționale*, în care se stabilește în mod separat competența Curții în problema răspunderii disciplinare a judecătorilor acestuia și competența de a ridica mandatul judecătorului în cazurile prevăzute de art. 19 alin. (1) din *Legea cu privire la Curtea Constituțională*. Momentul dat, potrivit doctrinarilor, relevă destul de clar distincția dintre răspunderea disciplinară și răspunderea materializată în ridicarea mandatului, considerată justificat a fi de natură juridico-constituțională [5, p. 6].

Din cele analizate pot fi conturate cîteva idei generalizatoare importante:

- Mai multe abateri disciplinare reglementate de *Legea cu privire la statutul judecătorilor* pot fi cuprinse în expresia „încălcare a jurământului și a obligațiilor funcției” (expresie consacrată în *Legea cu privire la Curtea Constituțională*), moment ce sugerează cu mult mai clar și compact esența încălcării admise de către acești subiecți și care inevitabil urmează a fi sancționată prin eliberarea din funcție.

- În acest caz, abaterile admise/comise de judecători pot fi calificate ca delict constituțional, iar sancțiunea aplicată – ca sancțiune constituțională.

- Important este ca însăși *Legea* să prevadă expres survenirea răspunderii pentru încălcarea jurământului, ceea ce ar consolida considerabil răspunderea constituțională a judecătorilor.

- Un rol important în acest sens îi revine dispozițiilor care consacră răspunderea ce survine în cazul nerespectării regimului incompatibilităților, precum și celor care reglementează condițiile speciale ce trebuie respectate în caz de atragere la răspundere penală a judecătorilor (ridicarea imunității).

- Evident, restul abaterilor, pentru care sunt prevăzute asemenea sancțiuni precum avertismentul și mustrarea urmează a fi văzute ca veritabile abateri disciplinare, aplicarea cărora urmărind în exclusivitate disciplinarea judecătorilor.

Bibliografie

1. Codul jurisdicției constituționale, Nr. 502 din 16.06.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 53-54 din 28.09.1995.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994 (cu modificările ulterioare pînă în anul 2006).
3. Constituția României, adoptată în ședința Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991, intrată în vigoare în urma aprobării ei prin referendumul național din 8 decembrie 1991. Republicată în Monitorul oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.
4. Costachi Gh., Muruianu I. Răspunderea constituțională a deputaților, miniștrilor și a altor subiecți de drept constituțional. În: Legea și Viața, 2013, nr. 12, p. 4-7.
5. Legea cu privire la Curtea Constituțională, nr. 317 din 13.12.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.02.1995, nr. 8.
6. Legea Republicii Moldova cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20.07.1995. În: Monitorul Oficial Nr. 117-119 din 15.08.2002.
7. Muruianu I. Subiecții răspunderii constituționale: considerații generale. În: Legea și Viața, 2013, nr. 5.
8. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации. Учебник для вузов. 6-е издание. Москва: НОРМА, 2007.
9. Баглай М. В., Габричидзе Б. Н. Конституционное право Российской Федерации. Учебник для юридических вузов и факультетов. Москва: ИНФРА-М–Кодекс, 1996.
10. Виноградов В.А. Конституционная ответственность: вопросы теории и правовое регулирование. Москва, 2000.
11. Виноградов В.А. Ответственность в механизме охраны конституционного строя. М., Институт права и публичной политики, 2005.
12. Колосова Н.М. Конституционная ответственность в Российской Федерации: ответственность органов государственной власти и иных субъектов права за нарушение конституционного законодательства Российской Федерации. Москва: Городец, 2000.
13. Кондрашев А.А. Конституционно-правовая ответственность в Российской Федерации: теория и практика. М.: Юрист, 2006.
14. Коновалов П.В. К вопросу о конституционно-правовой ответственности органов судебной власти в Российской Федерации. В: Бизнес в законе, 2008, nr. 1.
15. Лучин В. О. Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации. Москва: Издательство ЮНИТА-ДАНА, 2002.
16. Манкевич И. Конституционная ответственность судей в Российской Федерации: ее субъекты, основания и санкции. В: «Молодой ученый», № 13 (72), Август, 2014 г.
17. Овсепян Ж. И. Критерии конституционной ответственности в Российской Федерации. Часть 1. În: Северо-Кавказский юридический вестник, 2001, nr. 4.